

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Publieksonderzoek desinformatie

Uitkomsten en eerste
communicatie-inzichten

Oktober 2022

Nepnieuws, desinformatie of informatie-manipulatie: in korte tijd zijn het bekende begrippen geworden in Nederland en wereldwijd. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) houdt zich ook bezig met dit fenomeen in relatie tot de nationale veiligheid. Desinformatie kan namelijk ook invloed hebben op onze nationale veiligheid. Kwaadwillenden, zoals statelijke actoren, zetten het in om hun invloed te vergroten. Vooral tijdens een crisis is de impact van onjuiste informatie extra groot.

Wat is desinformatie?

Desinformatie is het opzettelijk, veelal heimelijk, verspreiden van misleidende informatie, met het doel om het publieke debat, democratische processen, de open economie of nationale veiligheid te schaden of te verstoren.

Publieksonderzoek

De NCTV onderzoekt de beleving van het algemeen publiek van risico's en dreigingen voor de nationale veiligheid.

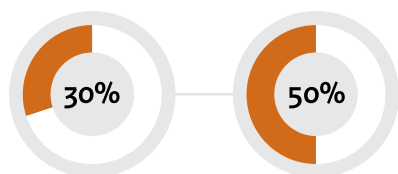
In april 2022 is publieksonderzoek gedaan naar de impact van desinformatie. Welke kennis hebben Nederlanders hierover en welke zorgen hebben ze hierover? In de vragenlijst werden antwoordopties aan de deelnemers voorgelegd.

Leeswijzer

In deze infosheet, bedoeld voor professionals en andere geïnteresseerden, presenteert de NCTV de uitkomsten van een publieksonderzoek. Ook worden een aantal inzichten en acties gedeeld om door middel van communicatie de impact van desinformatie te beperken.

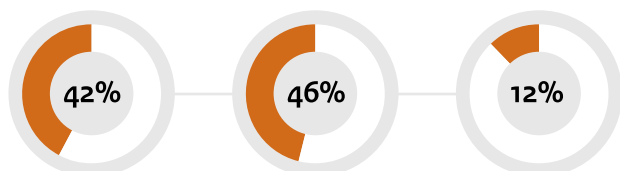
Resultaten publieksonderzoek

Op basis van de antwoorden op vragen en stellingen vallen een aantal zaken op:

Volgt altijd het nieuws en de ontwikkelingen in Nederland en daarbuiten

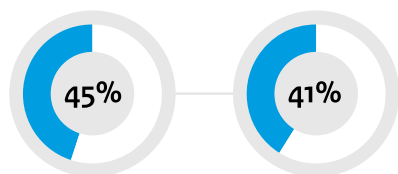
Volgt vaak het nieuws en de ontwikkelingen in Nederland en daarbuiten

Controleert vaak tot altijd de juistheid van het nieuws

Controleert soms de juistheid van het nieuws

Controleert nooit de juistheid van het nieuws

Herkent desinformatie vaak tot regelmatig

Herkent desinformatie soms

Hoe Nederlanders nieuws volgen en checken

Nederlanders volgen het nieuws nauwgezet. Drie op de tien (30%) volgen het nieuws en de ontwikkelingen in Nederland en het buitenland altijd. Daarnaast geeft de helft van de Nederlanders (50%) aan het nieuws vaak te volgen en is het deel dat nooit het nieuws volgt slechts 1%.

Berichtgeving wordt niet klakkeloos overgenomen. Nederlanders controleren regelmatig de juistheid van het nieuws, met name door te kijken of de informatie ook ergens anders te vinden is. 42% controleert de juistheid van het nieuws vaak tot altijd, en 46% doet dit soms. Slechts 12% controleert nooit de juistheid van het nieuws.

De bronnen die Nederlanders gebruiken om het nieuws te volgen zijn voornamelijk reguliere nieuwsmedia (94%). Vier op de tien volgt het nieuws via zoekmachines of via de Nederlandse overheid. Sociale media zijn relatief weinig populaire nieuwsbronnen: bijna zes op de tien Nederlanders hebben heel weinig vertrouwen in berichten op Facebook en andere sociale media.

Wordt desinformatie herkend?

Nederlanders verschillen van mening of ze desinformatie herkennen. 45% van Nederlanders geeft aan dat ze het idee hebben dat ze desinformatie regelmatig tot vaak herkennen. Maar 41% geeft aan dat ze denken het soms herkennen.

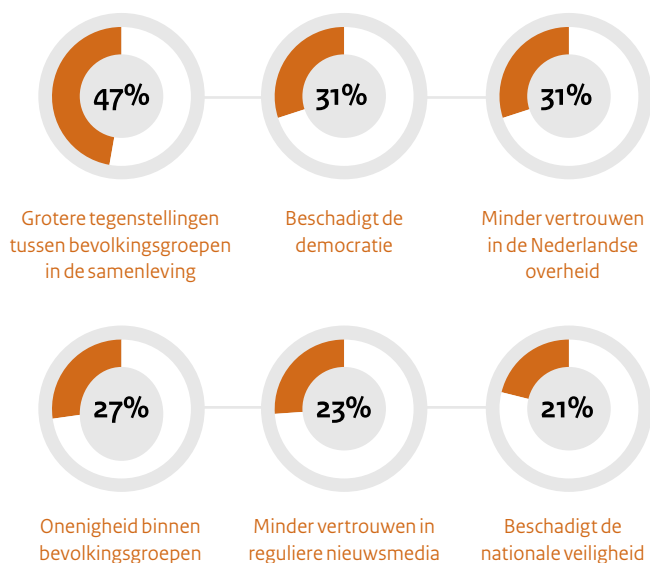
“We kunnen onze ogen er niet voor sluiten: informatie is voor sommige (statelijke) actoren een belangrijk middel in hybride oorlogsvoering geworden. De afgelopen jaren is er meer aandacht gekomen voor de impact en de potentiële gevolgen van desinformatie of manipulatie van informatie. Vanwege de mogelijke impact op de nationale veiligheid staat het onderwerp ook op de agenda van de NCTV.”

Hester Somsen is plaatsvervangend NCTV en directeur Cybersecurity, Weerbaarheid Statelijke Dreigingen & Economische Veiligheid

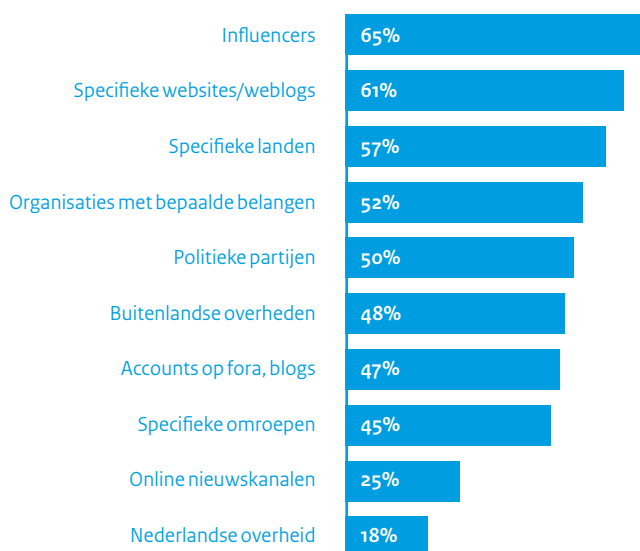
Hoe leeft dit onderwerp bij het algemeen publiek? En wat zien mensen in Nederland als mogelijke oorzaken en gevolgen voor onze samenleving? Met het recente publieksonderzoek weten we beter hoeveel kennis mensen hebben over dit complexe onderwerp, en hoe ze zich ernaar gedragen.

Daarmee kunnen we als NCTV onze inzet verder aanscherpen. We delen de kennis graag, zodat andere organisaties er ook hun voordeel mee kunnen doen.”

Zorgen om gevolgen

De effecten van desinformatie zijn een reden tot zorg voor Nederlanders. Bijna de helft (47%) geeft aan dat ze zich veel zorgen maken om desinformatie. Slechts 10% maakt zich helemaal geen zorgen om desinformatie. Desinformatie kan verschillende gevolgen hebben. Links zie je 6 voorbeelden van gevolgen waar Nederlanders zich zorgen om maken. In het publieksonderzoek desinformatie zijn de volledige antwoorden in te zien.

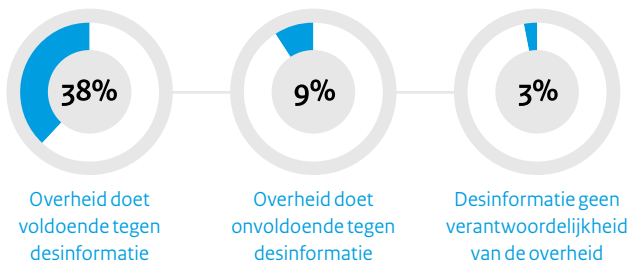
Waar komt desinformatie vandaan?

Nederlanders zijn verdeeld over wie volgens hen desinformatie verzendt of verspreidt (bron) en op welke wijze (kanaal). De groep die in sterkste mate desinformatie verspreidt zijn volgens hen influencers (65%), gevolgd door websites met één duidelijk standpunt, doel of doelgroep (61%), accounts op andere sociale media-kanalen (58%) of specifieke landen (57%). Traditionele media, zoals radiozenders (15%), papieren nieuwsmedia (18%) en tv-zenders (25%) worden in mindere mate genoemd. Ongeveer één op de vijf (18%) Nederlanders denkt dat de Nederlandse overheid desinformatie verspreidt. Daarnaast geeft 50% aan dat ze denken dat politieke partijen zich schuldig maken aan het verspreiden van desinformatie.

Waarom desinformatie?

Mensen lijken van mening te zijn dat desinformatie vooral doelbewust en collectief wordt gebruikt. Nederlanders denken dat desinformatie met name wordt verspreid om meer verdeeldheid in de samenleving te veroorzaken (69%), om maatschappelijke onrust te creëren (67%) of om de eigen positie te versterken (67%).

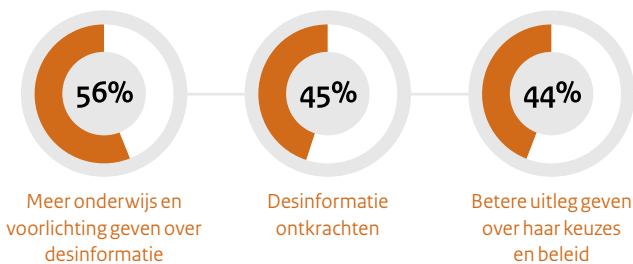

Wat te doen tegen de desinformatie?

Verreweg het grootste gedeelte van Nederlanders vindt de aanpak van desinformatie een verantwoordelijkheid van de overheid. Daarbij vinden vier op de tien Nederlanders (38%) dat de Nederlanders overheid voldoende doet tegen desinformatie. Een op de drie (33%) is het hier niet mee eens, maar ook niet mee oneens. 9% is het hier (helemaal) mee oneens, zij vinden niet dat de overheid voldoende doet tegen desinformatie. De verantwoordelijkheid overlaten aan de media vinden Nederlanders een minder goed idee (10%). Slechts 3% van de Nederlanders vindt de aanpak van desinformatie helemaal geen verantwoordelijkheid voor de overheid.

Wat kan de overheid doen?

Hoe moet de overheid de verspreiding van desinformatie tegen gaan? Ruim de helft (56%) van Nederlanders vindt dat de overheid meer onderwijs en voorlichting moet geven over desinformatie, met name over het geven van tips om desinformatie te herkennen. Iets minder dan de helft van de Nederlanders vindt dat de overheid desinformatie moet ontkrachten (45%) en betere uitleg moet geven over haar keuzes en beleid (44%).

Onderzoeksverantwoording

Het onderzoek is uitgevoerd tussen 22 april en 6 mei door I&O Research. Er zijn 4.500 personen van 18 jaar en ouder benaderd voor dit onderzoek die lid zijn van het I&O Research panel. De respons op dit onderzoek bedraagt 51 procent, waarmee er 2290 respondenten zijn bevestigd. Dit is ruim voldoende om op basis van de resultaten betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

Het volledige onderzoek is te downloaden via de volgende link:
[Publieksonderzoek desinformatie](#)

Om representativiteit te waarborgen is op de data een weging (op randtotalen) toegepast op de achtergrondkenmerken: leeftijd, geslacht, opleiding, migratieachtergrond, stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021 en regio (op basis van de Nielsen 4 indeling van het CBS). De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee komen de verhoudingen in de steekproef op deze achtergrondkenmerken overeen met de werkelijke verhoudingen onder de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder.

Rijksbrede aanpak

De Nederlandse overheid zet zich actief in voor het aanpakken van desinformatie. Vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken wordt een Rijksbrede aanpak gecoördineerd. Zij doen dat door op te treden als het primaire aanspreekpunt voor het beleid op desinformatie, door samenwerking tussen overheden op dit terrein te bevorderen, en door een kennisfunctie te vervullen.

Ook bevorderen zij het bewustzijn over desinformatie bij overheidsorganisaties en burgers, en zorgen ze dat online platformen zich meer inzetten om het verspreiden van desinformatie op hun platformen te verminderen. Daarnaast heeft ieder afzonderlijk ministerie in de aanpak ook een eigen rol en verantwoordelijkheid. Kijk voor meer informatie over de Rijksbrede aanpak (zoals actuele Kamerbrieven) op www.rijksoverheid.nl.

Kennis en inzichten

Desinformatie is een onderwerp dat zich snel ontwikkelt. We weten veel (nog) niet. De NCTV is voortdurend in gesprek met verschillende experts over het onderwerp. Uit die gesprekken worden kennis en inzichten opgehaald. Hieronder delen we een aantal eerste inzichten uit die gesprekken. Uiteraard blijven we over het onderwerp in gesprek om nieuwe kennis en inzichten te verzamelen.

Desinformatie en crises

Juist in tijden van crisis is er een voedingsbodem voor desinformatie. Er is onzekerheid en vaak een gebrek aan informatie. Het Nationaal Crisiscentrum is onderdeel van de NCTV. Ook de landelijke coördinatie van crisiscommunicatie is daar ondergebracht, in nauwe samenwerking met alle overheidsorganisaties die betrokken zijn. In risicocommunicatie (voordat er een incident plaats) en tijdens een crisis wordt aandacht gegeven aan het onderwerp desinformatie.

[Crisis.nl](https://crisis.nl) is de centrale plek met overheidsinformatie over risico's. Tijdens een crisis kan de website worden gebruikt om actuele informatie te geven. Op crisis.nl staat nu ook informatie over het gevaar van desinformatie tijdens een crisis.

Juist bij crisisbeheersing is heldere communicatie van levensbelang en kan desinformatie desastreus gevolgen hebben. Denk daarbij bijvoorbeeld aan desinformatie over een tweede schutter tijdens een aanslag. Hierdoor ontstaat meer onduidelijkheid over de situatie wat onnodige paniek in de hand werkt en het werk van de hulpdiensten en politie belemmert. Door mensen vooraf te alerteren op de mogelijke verspreiding van desinformatie is de kans kleiner dat ze er slachtoffer van worden. Daarom wordt ook in de voorbereidingen op crises (zoals plannen en notities) desinformatie opgenomen als een belangrijk aandachtspunt tijdens een crisis.

Prebunten en debunten

Er zijn verschillende manieren om de verspreiding van desinformatie tegen te gaan. Wie alert is op desinformatie, is minder vatbaar om er slachtoffer van te worden. Door iemand een waarschuwing te geven dat er mogelijk desinformatie aankomt (over een bepaald onderwerp bijvoorbeeld), is die gewaarschuwd. Dit noemen we ook wel prebunking. Dit is een manier van preventie, omdat ontvangers van desinformatie weerbaarder worden.

Begin 2020 startte de rechtszaak tegen de verdachten van het neerhalen van Malaysia Airlines vlucht MH17. Toenmalig minister van Justitie & Veiligheid Ferd Grapperhaus kwam voorafgaand aan de rechtszaak tijdens een commissievergadering van de Tweede Kamer met een waarschuwing. Hij vertelde dat de kans groot was dat geprobeerd zou worden het MH17-proces door middel van desinformatie te ontwrichten, en hij riep op om naar de feiten te blijven kijken. Dit is een voorbeeld van prebunking.

Als er desinformatie is verspreid, kan deze informatie worden ontkracht. Bijvoorbeeld door fact-checking en het presenteren van tegenbewijs. Ook kunnen organisaties zelf stappen zetten om specifieke informatie tegen te spreken, dit noemen we ook wel debunten. Bijvoorbeeld tijdens de coronacrisis is hier veel ervaring mee opgedaan.

Uitgave

De NCTV draagt samen met zijn partners uit het veiligheidsdomein bij aan een veilig en stabiel Nederland door dreigingen te onderkennen en de weerbaarheid en bescherming van onder andere burgers en bedrijven te versterken. Het is vanuit die verantwoordelijkheid dat de NCTV deze infosheet heeft opgesteld.

Nationaal Coördinator Terrorisbestrijding
en Veiligheid (NCTV)
Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 751 5050

Meer weten?

- Kijk voor tips over het herkennen van desinformatie op isdatechtzo.nl.

De website isdatechtzo.nl is opgericht om de weerbaarheid tegen nepnieuws te vergroten. [Isdatechtzo.nl](https://isdatechtzo.nl) is ontwikkeld door Netwerk Mediawijsheid in samenwerking met Beeld en Geluid Den Haag en ECP | Platform voor de InformatieSamenleving. Doel is om bezoekers te informeren over de werking van nepnieuws en hoe je kan herkennen of een bericht betrouwbaar is. Er is uitleg over bijvoorbeeld filterbubbels, bewerking van foto's en video's, en factcheckers. Netwerk Mediawijsheid is in 2008 als programma opgericht op initiatief van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

- Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft een handreiking opgesteld: [Omgaan met desinformatie in uw werk in coronatijd](#). De notitie geeft handvatten om desinformatie te herkennen en om hierover in gesprek te gaan.

- Voor meer informatie kunt u terecht op nctv.nl/desinformatie. De afdeling Communicatie van de NCTV bundelt expertise op het gebied van desinformatie ten aanzien van nationale veiligheid. Medewerkers van de afdeling zijn bereikbaar via communicatie@nctv.minjenv.nl.